

SCENARIUSZ DLA NAUCZYCIELA

Sarmata - kto to taki?

CELE OGÓLNE

- Zapoznanie uczniów z kulturą i obyczajowością sarmacką
- Przedstawienie wybranych aspektów polskiej historii i kultury XVI-XVIII wieku
- Zwrócenie uwagi na wybrane polskie zabytki i muzea

CELE SZCZEGÓŁOWE

Cele poznawcze

- Przedstawienie uczniom sylwetki polskiego szlachcica
- Wyjaśnienie znaczenia słów: *sarmata*, *sarmatyzm*, *Sarmacja*
- Wprowadzenie następujących pojęć: kontusz, żupan, pas słucki, pas kontuszowy, złotogłów

Cele kształcące

- Doskonalenie umiejętności pracy w grupie oraz dyskusji.
- Kształtowanie myślenia przyczynowo-skutkowego.
- Rozwijanie umiejętności czytania ze zrozumieniem.

Cele wychowawcze

- Rozwijanie wrażliwości estetycznej
- Kształtowanie postaw patriotycznych
- Rozwijanie zainteresowania historią i umacnianie poczucia związku przeszłości z teraźniejszością

METODY PRACY

rozmowa sterowana ♦ praca w parach ♦ praca w grupach burza mózgów ♦ praca z tekstem ♦ dyskusja

NARZĘDZIA

komputer i rzutnik ♦ wydrukowane i pocięte zadania do lekcji w odpowiedniej liczbie ♦ tablica lub flipchart ♦ sznurek ♦ plastelina ♦ patyczek do szaszłyków/wykałaczką

PRZEBIEG LEKCJI

5 min

Rekapitulacja wtórna

- ♦ Zapytaj uczniów czy wiedzą, kim był szlachcic, jaką pełnił funkcję w państwie?
- ♦ Odtwórz uczniom **Film**, poproś aby pracując w parach, rozwiązali **Zadanie 1**. Sprawdźcie wspólnie odpowiedzi.

35 min

Lekcja właściwa

- ♦ Zapytaj uczniów czy wiedzą co znaczy słowo „przywilej”. Wypiszcie skojarzenia na tablicy/flipcharcie. W kontekście wynotowanych określeń wyjaśnij na czym polegały przywileje szlacheckie. Rozdaj uczniom wydrukowaną fotografię dokumentu wydanego przez S. Batorego potwierdzającego przywileje szlachty. **Reprodukcja 1**
 - ♦ Omów wygląd dokumentu. Co potwierdzało jego autentyczność? Jak nazywa się przyrząd potrzebny do wykonania pieczęci. Rozdaj uczniom **Zadanie 2** i poproś o rozwiązanie. Następnie rozdaj uczniom kartki papieru poproś aby napisali do siebie nawzajem elegancki listy. Gotowe listy złożcie wzorując się na dokumencie Batorego, zróbcie dziurki przez które zostanie przeciągnięty sznurek, na końcu poproś uczniów, żeby wykonali z plasteliny swoją własną pieczęć.
 - ♦ Opowiedz uczniom o ludzie Sarmatów, Sarmacji oraz o tym, że właśnie z tej tradycji polscy szlachcice wywodzili swój rodowód.
 - ♦ Opowiedz uczniom o kulturze sarmackiej. Poproś o rozwiązanie **Zadania 3** z którego dowiedzą się jak wyglądał typowy sarmacki strój. Sprawdźcie ilu osobom udało się poprawnie odgadnąć poszczególne nazwy. Opowiedz o kontuszu, żupanie. Wyjaśnij czym były wyloty.
 - ♦ Pokaż ilustrację **Reprodukcja 1**, spróbujcie odnaleźć jeszcze jeden charakterystyczny element stroju. Tak steruj rozmową, aby uczniowie odkryli, że jest to szabla, karabela.
 - ♦ Opowiedz uczniom o pasach kontuszu. Rozdaj **Zadanie 4** i poproś o wykonanie.
 - ♦ Następnie poproś o wykonanie **Zadania 5**. Omawiając pasy wspomnij, że produkowane były one między innymi w słynnej manufakturze w Słucku, obecnie na Białorusi. Dlatego też pasy często nazywano pasami słuckimi.
- Poproś uczniów o wykonanie **Zadania 6**. Sprawdźcie odpowiedzi, wytłumacz im jak wyglądał pas dwustronny, a jak czterostronny.

4 min

Rekapitulacja pierwotna

- ♦ Poproś uczniów o rozwiązanie krzyżówki **Zadanie 7**. Dowiedzą się z niej jak nazywał się drogi materiał tkany złotą nicią.

1 min

Zadanie domowe

- ♦ Poproś uczniów, aby znaleźli w Internecie jak wyglądały ówczesne damskie stroje.

Sarmata - kto to taki?

MATERIAŁY DO ZAJĘĆ

REPRODUKCCJA 1

Sarmata - kto to taki?

Scenariusz dla nauczyciela przygotowany przez Fundację Dziecięcy Uniwersytet Ciekawej Historii w ramach projektu „Historia: Zobacz”.

AGAD, Potwierdzenie przez króla polskiego Stefana Batorego na sejmie koronacyjnym w 1576 roku praw i przywilejów szlachty Rzeczypospolitej.

REPRODUKCJA 1

Sarmata - kto to taki?

Scenariusz dla nauczyciela przygotowany przez Fundację Dziecięcy Uniwersytet Ciekawej Historii w ramach projektu „Historia: Zobacz”.

ZADANIA DO ZAJĘĆ

ZADANIE 1

Wskaż poprawne odpowiedzi:

1. Rzeczpospolita Obojga Narodów powstała z połączenia:

- ☐ a. Polski i Litwy
- ☐ b. Polski i Rosji
- ☐ c. Polski i Łotwy

2. W godle tego państwa znalazły się:

- ☐ a. polski Orzeł Złoty i litewski Smok
- ☐ b. polski Orzeł Biały i litewski Orzeł Czarny
- ☐ c. polski Orzeł Biały i litewska Pogoń

3. W społeczeństwie Rzeczypospolitej Obojga Narodów szlachta stanowiła około:

- ☐ a. 10%
- ☐ b. 50%
- ☐ c. 75%

4. Wybór króla to inaczej:

- ☐ a. erygowanie
- ☐ b. elekcja
- ☐ c. selekcja

5. Najwyższy dowódca wojskowy to:

- ☐ a. szlachcic
- ☐ b. hetman
- ☐ c. książ

6. Szlachtę nieposiadającą ziemi nazywano:

Sarmata - kto to taki?

- ☐ a. gołotą
- ☐ b. chudzinką
- ☐ c. biedotą

7. Najbogatsza grupa szlachciców to:

- ☐ a. elektorzy
- ☐ b. hetmani
- ☐ c. magnaci

Sarmata - kto to taki?

Scenariusz dla nauczyciela przygotowany przez Fundację Dziecięcy Uniwersytet Ciekawej Historii w ramach projektu „Historia: Zobacz”.

ZADANIE 2

Co jest potrzebne aby wykonać pieczęć? Przyjrzyj się zdjęciu, a następnie rozwiąż rebus i podpisz obrazek:

Muzeum Narodowe w Krakowie,
XVIII wiek

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Sarmata - kto to taki?

Scenariusz dla nauczyciela przygotowany przez Fundację Dziecięcy Uniwersytet Ciekawej Historii w ramach projektu „Historia: Zobacz”.

ZADANIE 3

Spróbuj rozszyfrować nazwy poszczególnych elementów sarmackiego stroju:

Charakterystyczny strój polskiej szlachty noszony w XVI wieku jako szata wierzchnia.

**P U Z N
A Z**

--	--	--	--	--

Również charakterystyczny element stroju polskiego, od XVII wieku zakładany na poprzedni.

**N Z T K
S U O**

--	--	--	--	--	--	--

Elegancki strój wymagał odpowiednich dodatków. Szlachcic obowiązkowo nosił więc dużą czapkę obszytą futrem, ozdobioną piórem oraz klejnotem. Taka czapa to:

**K A P
Ł K O**

--	--	--	--	--	--

Sarmata - kto to taki?

Scenariusz dla nauczyciela przygotowany przez Fundację Dziecięcy Uniwersytet Ciekawej Historii w ramach projektu „Historia: Zobacz”.

ZADANIE 4

Przyjrzyj się zdjęciu. Przedstawia pasy kontuszone ze zbiorów Muzeum Narodowego w Poznaniu. Obejrzyj je, a następnie zaznacz, które zdania są prawdziwe, a które fałszywe:

		PRAWDA	FAŁSZ
1.	Pasy z każdej strony wyglądały nieco odmiennie.		
2.	Zdobione były jednolicie na całej długości.		
3.	Wyraźnie wyróżniało się zakończenie pasa, o większym wzorze, zwane głową.		
4.	Środek pasa tak zwany wciąż pokryty był dużym, wyraźnym motywem nawiązującym do herbu szlachcica.		
5.	Środek pasa tak zwany wciąż pokryty był drobnym wzorem, na który składały się poprzeczne paseczki , czyli półka.		
6.	Pas nie miał widocznego obramowania.		
7.	Wokół pasu biegł „szlaczek” będący jego wyraźnym obramowaniem.		

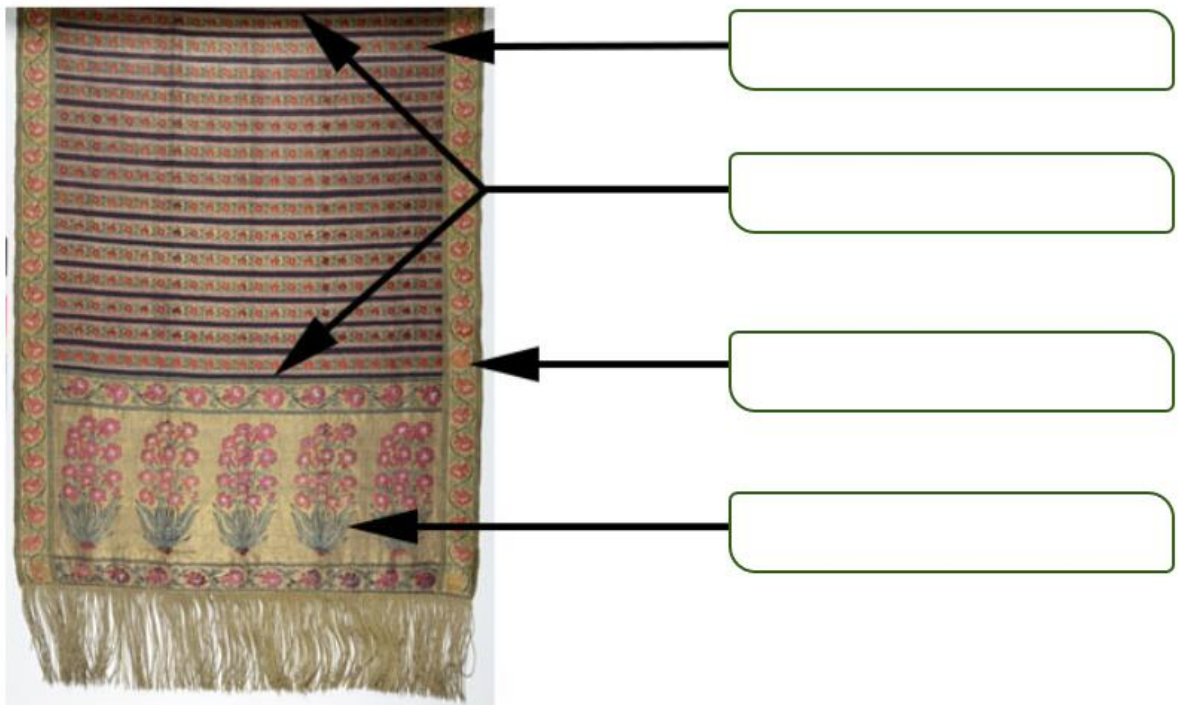
Sarmata - kto to taki?

Scenariusz dla nauczyciela przygotowany przez Fundację Dziecięcy Uniwersytet Ciekawej Historii w ramach projektu „Historia: Zobacz”.

ZADANIE 5

Wpisz odpowiednie słowa w luki, podpisując poszczególne elementy pasa kontuszowego:

WCIAŻ ♦ PÓLKO ♦ GŁOWA ♦ SZLACZEK

Sarmata - kto to taki?

Scenariusz dla nauczyciela przygotowany przez Fundację Dziecięcy Uniwersytet Ciekawej Historii w ramach projektu „Historia: Zobacz”.

ZADANIE 6

Uzupełnij tekst wyrazami, które znajdziesz poniżej:

POKOLENIE ♦ CZTEROSTRONNE ♦ EGZEMPLARZY ♦ STROJU ♦ KOLORYSTYCZNĄ ♦ WIELKANOC

Dzięki temu, że pasy robiono dwu, a nawet można było zmieniać ich wersję, co pozwalało dopasować strój do okazji - jasne, wesołe kolory zakładano z okazji radosnych świąt i uroczystości. Jak np. ślub w rodzinie, Ciemne, stonowane - na okoliczności smutne, poważne - np. pogrzeb.

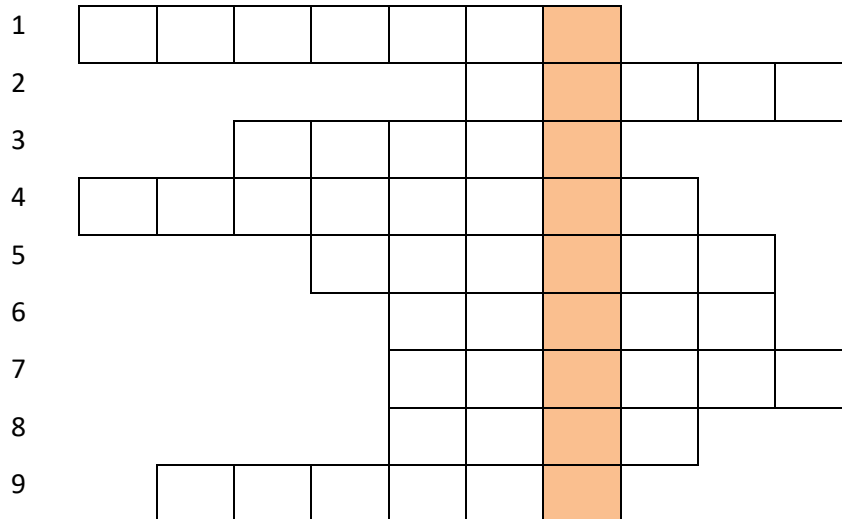
Pasy były niezwykle drogie, mało kto mógł pozwolić sobie na kilka, dlatego ceniono te, które dawały elastyczność przy komponowaniu Pasy kontuszone, często pozostawały w rodzinie przez lata dziedziczone z pokolenia na Była to bardzo ceniona i wartościowa rzecz.

Sarmata - kto to taki?

ZADANIE 7

Rozwiąż krzyżówkę:

Pytania:

1. Element stroju męskiego, noszony jako strój wierzchni.
2. Zakończenie pasa kontuszowego, zazwyczaj zawierające duży, wyraźny wzór.
3. Jeden, drobny element wzoru pasa kontuszowego.
4. W Rzeczypospolitej Obojga Narodów stanowiła ok. 10% społeczeństwa.
5. Efektowne rozcięcia rękawów w kontuszu.
6. Herb Litwy - przedstawia jeźdźca na koniu.
7. Szlachecka czapa z piórkiem i klejnotem.
8. Wybierany przez szlachtę podczas elekcji.
9. Dawna stolica Polski.

Sarmata - kto to taki?

Scenariusz dla nauczyciela przygotowany przez Fundację Dziecięcy Uniwersytet Ciekawej Historii w ramach projektu „Historia: Zobacz”.

SŁOWNICZEK

SZLACHTA – wyższa, wywodząca się z rycerstwa warstwa społeczna

ELEKCJA – wybór króla

HETMAN – najwyższy dowódca wojskowy w dawnej Polsce

POGOŃ – jeździec na koniu, herb Wielkiego Księstwa Litewskiego

PRZYWILEJE SZLACHECKIE – prawa nadawane polskiej szlachcie przez królów między XIII a XVIII wiekiem

SARMACI - starożytny lud zamieszkujący Europę Wschodnią. Sarmatami nazywano także polskich szlachciców, którzy uważali się za potomków starożytnych Sarmatów

SARMACJA - kraina zamieszkiwana przez Sarmatów, według autorów starożytnych mieszcząca się między Morzem Bałtyckim, Karpatami, Wisłą a Dnieprem

ŻUPAN - charakterystyczny element polskiego stroju męskiego o kroju długiej sukni. Noszony początkowo jako szata wierzchnia, od XVII wieku pod kontuszem

KONTUSZ - charakterystyczny element polskiego stroju męskiego o kroju długiego płaszcza z rozciętymi rękawami. Od XVII wieku noszony na żupan

KOŁPAK - czapa noszona przez szlachtę, obszyta futrem, ozdobiona klejnotem oraz piórem

KARABELA - szabla noszona przez polskich szlachciców

PAS KONTUSZOWY (SŁUCKI) - bardzo kosztowne, ozdobne pasy, którymi przewiązywali się szlachcice. Jedną z bardziej znanych manufaktur wyrabiających pasy znajdowała się w Słucku (obecnie na Białorusi) stąd używana nazwa: pas słucki

ZŁOTOGLÓW – tkanina ze złotej nici

Sarmata - kto to taki?

Scenariusz dla nauczyciela przygotowany przez Fundację Dziecięcy Uniwersytet Ciekawej Historii w ramach projektu „Historia: Zobacz”.

POLECANE MATERIAŁY

Historia: Poszukaj - broń biała w okresie nowożytnym w Polsce

<https://historykon.pl/nowe/bron-biala-w-okresie-nowozytnym-w-polsce/>

Polskie stroje w czasach Króla Jana III (materiały Pałacu w Wilanowie)

http://www.konkursmoda.wilanow-palac.pl/ubiory_na_dworze_krola_jana_iii/index.php?header_id=4&menu_id=115&lang=PL

Żupan:

http://www.konkursmoda.wilanow-palac.pl/ubiory_na_dworze_krola_jana_iii/index.php?header_id=4&menu_id=115&podmenu_id=53&lang=PL

Kontusz:

http://www.konkursmoda.wilanow-palac.pl/ubiory_na_dworze_krola_jana_iii/index.php?header_id=4&menu_id=115&podmenu_id=57&lang=PL

Pasy męskie:

http://www.konkursmoda.wilanow-palac.pl/ubiory_na_dworze_krola_jana_iii/index.php?header_id=4&menu_id=119&lang=PL

O polskim stroju narodowym:

<http://www.zoltowscy.pl/wp/2013/12/stroj-html/>

O pasach kontuszowych ze słynnej manufaktury w Słucku:

<https://www.polskieradio.pl/75/921/Artykul/543605,Slynn-pasy-sluckie-Symbol-statusu-szlachcica>

Sarmata - kto to taki?

Scenariusz dla nauczyciela przygotowany przez Fundację Dziecięcy Uniwersytet Ciekawej Historii w ramach projektu „Historia: Zobacz”.

**HISTORIA:
ZOBACZ**

PRAWIDŁOWE ODPOWIEDZI DO ZADAŃ

Zadanie 1 ♦ 1a, 2c, 3a, 4b, 5b, 6a, 7c

Zadanie 2 ♦ TŁOK PIECZĘTNY

Zadanie 3 ♦ ŻUPAN ♦ KONTUSZ ♦ KOŁPAK

Zadanie 4 ♦ 1P, 2F, 3P, 4F, 5P, 6F, 7P

Zadanie 5 ♦ PÓLKO ♦ WCIAŻ ♦ SZLACZEK ♦ GŁOWA

Zadanie 6 ♦ CZTEROSTRONNE, KOLORYSTYCZNĄ, WIELKANOC, EGZEMPLARZY, STROJU, POKOLENIE

Zadanie 7 ♦ KONTUSZ, GŁOWA, PÓLKO, SZLACHTA, WYLOTY, POGOŃ, KOŁPAK, KRÓL, KRAKÓW

**HISTORIA:
ZOBACZ**

niepodległa

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.**

NARODOWY
INSTYTUT MUZEALNICTWA
I OCHRONY ZBIORÓW

DUCH

**HISTORIA:
POSZUKAJ**

Projekt HISTORIA: POSZUKAJ realizowany jest przez Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów.
Program „Historia: zobacz” jest przygotowany i realizowany we współpracy
z Fundacją Dziecięcy Uniwersytet Ciekawej Historii.

Sfinansowano ze środków MKiDN
w ramach Programu Wieloletniego NIEPODLEGŁA 2017-2022

Sarmata - kto to taki?

Scenariusz dla nauczyciela przygotowany przez Fundację Dziecięcy Uniwersytet Ciekawej Historii w ramach projektu „Historia: Zobacz”.